

KULTŪRA

MENAS LITERATŪRA MOKSLAS

Nenusivilti Lietuva

Netiesa, kad Vasario 16-oji – diena, apie kurią viskas pasakyta. Kuri yra „aiški“, suprantama, nekelianti klausimų ir nesiejama su prieštaravimais. Žodžiu, kanonizuota ir padėta į lentynėlę kaip tam tikras šventės standartas. Pasakei kalbą, atsaliutavai prie vėliavos, sušukai „valio“, ir šventė baigėsi.

Kiekvieną sykį, ir nebūtinai tik vasario 16-ąją, per oficialias iškilmes, ši data klausia: ar tau reikalinga laisvė? Ar nori būti laisvas? Ar sugebėsi toks būti? Ar neišsižadėsi laisvės, pasak daktaro Vinco Kudirkos, dėl „trupinio aukso, gardaus valgio šaukšto?“ Ir būtų netiesa, jeigu į šiuos klausimus atsakytume lengvai, be abejonių. Nes laisvė nėra lengva našta, o tuo labiau – patogaus gyvenimo įkūnijimas. Patogaus gyvenimo metu laisvė gali taip pat sėkmingai tapti nelaisve – pinigų, geresnių gyvenimo sąlygų, prisitaikymo prie rinkos ir pan.

Vasario 16-oji nebuvo išblėsusi netgi gūdžiausiais sovietmečio laikais. Sovietinės realybės gniaužtuose buvo daug ne tik pataikūnų, prisitaikėlių, bet ir laisvų savo dvasia žmonių. Kitaip argi būtų eję į Baltijos kelią, stoję prieš sovietų tankus, aukoję savo šeimų brangenybes blokados fondui, gynę savo parlamentą?..

Ši data lyg kaitri laisvės žarija išliko ne tik tremtinių (šiam numeryje baigiame spausdinti mokytojos Dainoros Urbonienės tremties prisiminimus) ir politinių kalinių atmintyje, ne tik išeivijos lietuvių prisiminimuose – ji gyvybingai sušvito ir naujosios kartos sąmonėje, nors būtent naująją kartą okupantas siekė sukurti tokia, kuri būtų užauginta pagal istoriją iškreipiančių vadovėlių pavyzdį, neatsimintų savo šalies istorijos ar bent laikytų ją periferine, nesvarbia, menka.

To siekiama ir dabar – kad laikytume savo šalies istoriją, Lietuvos valstybingumą, kultūrą nesvarbia, menka, provincialia. Nereikia būti naiviam ir manyti, kad kovų už Lietuvą istorija yra baigta (tai primena šiame numeryje publikuojamas Petro Mendeikos interviu su politike Rasa Juknevičiene). Didelė kova dar laukia – ir tai turėtų būti kultūrinė kova. Jeigu esame veikiami prieš mūsų valstybingumą nukreiptų „minkštųjų galių“, veikiančių per švietimą, kultūrą, spaudą, turime veikti ir mes. Dideli darbai ir uždaviniai laukia ir mūsų menininkų, ir kultūrininkų. Reikia ne tik stiprių, garbingai istoriją atstovaujančių kūrinių – filmų, spektaklių, serialų, knygų, – bet ir paramos tokiems kūriniams: stipendijų, paramos, lėšų leidybai ir pastatymams. Reikia konkrečių projektų ir politinės valios, reikia sutelkti gabius ir protingus žmones šiems projektams vykdyti ir įgyvendinti.

„Neturime teisės nusivilti Lietuva“, – pabrėžia Rasa Juknevičienė savo interviu. Galime nusivilti savimi (juk klysti, kaip sakoma, žmogiška, o ir gebėjimai visų nevienodi), valdžia (nors ją renkame patys – kritikuodami jos sprendimus, kritikuokime ir save), neįvykdytais planais (tada reikia planuoti iš naujo) ir maža kuo dar galime būti nusivylę.

Bet jeigu jau turime laisvės Aktą – Vasario 16-ąją – tai ir būkime laisvės verti. Juk ji duota tam, kad išsilaisvintume nuo nusivylimų.

Eleonora Šiaurytė

Klaipėda.lt nuotrauka

*Kas nors apkabinkit man kojas, kad iš čia
išeiti negalėčiau, neišleiskit –
lyg paskutiniojo maitintojo.
Parkriskit kryžiumi ant slenksčio, kad neperžengčiau
savo gyvenimo.*

*Ko nutilai, tėvyne, dainomis
kodėl negraudini, kodėl nesusauki
genties, kad atkalbėtų:
matai, ką aš darau,
kaip paskutinis išeinu, nusukdamas akis,
jų kryžių išsinešdamas? (...)*

*Man ant širdies uždėkite nelaime,
pririškite kalte, kerštu, jei meilė
nepririša: bijau būt vienas užmirštas
labiau nei piktadariu likti čia:
aš jau žinau:
meilesnė ta nematoma ranka,
kuri vienodai laiko
antai apglėbusi visus,
sustojusius prie tėviškės galvos.*

Marcelijus Martinaitis

SPAUDOS,
RADIO IR
TELEVIZIJOS
RĖMIMO
FONDAS

Spaudos, radijo ir televizijos rėmimo fondas 2014 metams suteikė 24 000 Lt paramą šeštadieniui „Draugo“ priedui „Kultūra“, projektui „Lietuvos kultūros sklaida ir kultūros paveldo išsaugojimas bei lietuvių puoselėjimas pasaulyje“

Šio šeštadienio Kultūros turinys

1-as psl. Eleonora Šiaurytė. Nenusivilti Lietuva • **2-as psl.** Dainora Urbonienė. Sibiras vaiko akimis (6) • **3-psl.** Kova už Lietuvą – nebaigta. Interviu su Rasa Juknevičiene • **4-as psl.** Laimutė Vasiliauskaitė-Rožukienė. „Vertas nevystančios neužmirštuolės“... • **5-as psl.** Eglė Perenytė. Jei trokšti pakeisti pasaulį • **6-as psl.** Stanislovas Abromavičius. Kauno Žaliakalnis. Vaižganto gatvė (5) • **7-as psl.** Lidija Veličkaitė. Jaunųjų talentų muzikos garsai (2) • **8-as psl.** Kultūros kronika

Kitame numeryje: Pokalbis su poete Diana Šarakauskaite • Mažosios Lietuvos enciklopedinis žinynas

SIBIRAS VAIKO AKIMIS

DAINORA URBONIENĖ

Pabaiga. Pradžia 2014 m. sausio 11 d. „Kultūroje“

Studijos

Išstojau į Vilniaus universiteto Istorijos-filologijos fakultetą. Pasirinkau lietuvių kalbos ir literatūros specialybę. Mano svajonės išsipildė.

1953 m. rugpjūčio pabaigoje kartu su buvusiais Subačiaus vidurinės mokyklos mokiniais, universiteto studentais, sunkvežimiu nuvažiauvau į sostinę. Labai sunku buvo palikti verkiančią mamą. Netikėjau, kad ji taip sielosis. Atsisveikindama pasakė: „Kad tėvelis būtų, kaip džiaugtųsi“. Supratau – verkia iš džiaugsmo.

Gyvenau bendrabutyje. Iki Naujųjų metų į namus nebuvau parvažiavusi, nes autobusu per brangu, o traukiniu sudėtinga keliu, – persėdant Radviliškyje, reikėjo visą naktį laukti purviname stoties pastate ir saugotis, kad neapvogtų. Be to, ir toks važiavimas kainavo.

Mama sutiko vėl verkdama, dabar tikrai iš džiaugsmo: kad penketais išlaikiau pirmą sesiją, gaunu padidintą stipendiją, kad esu patenkinta studijomis. O paskui prašė apie viską smulkiai pasakoti. Ir vis dar abejojo – ar neišaiškins biografijos, ar neišmes.

Mamos nuojauta pasitvirtino. 1954 m. pavasarį svarstė mano „bylą“ dėl nuslėptų faktų – tėvelio kalinimo. Kurso komjaunimo lyderis B. paklausė, ar smerkiu savo tėvą banditą. Atsistojusi pasakiau, kad mano tėvas buvo doras mokytojas ir neturiu už ką jo smerkti. B. paraudęs uždėjo delną ant popieriaus ir rėkė išrėkė, kad ten aiškiai parašyta – banditas, liaudies priešas. Pakartojau tą patį ir pridūriau: „Niekada nesmerksiu savo tėvo“. Atsisėdusi laukiau sprendimo, buvau įsitikinusi, kad reikės atsisveikinti su universitetu. „Teisėjai“ kuždėjosi, paskui pranešė – papeikimą panaikina. Iki šiol nežinau, kodėl taip pasielgė.

Mokiausi penketais, nepamiršau auklėtojos E. Vaitaitytės išpėjimo, kad tik gerai mokymasi galiu išsilaikyti. Daug skaičiau. Ypač įdomių dalykų atsirado, kai gavome leidimus į vadinamąjį spec. fondą, kur buvo Nepriklausomos Lietuvos knygos bei periodinė spauda. Leidimus duodavo vienai ar dviem savaitėms, bet pratešdavo, kiek pageidavdavome, nes turėjome tokių dėstytojų, kurios suprato, ko mes ten taip ilgai tūnome. Tos dėstytojos – Meilė Lukšienė, Vanda Zaborskaitė, Aurelija Rabačiauskaitė – vėliau skaudžiai nukentėjo nuo to paties B. Prisiskaitę draudžiamos literatūros, supykėdėme tokią mokslininkę L. L. Mat niekaip neįpiršo kursinio darbo iš A. Gudaičio – Guzevičiaus „Kalvio Ignoto teisybės“. Man tą „teisybę“ kažkodėl siūlė labai įkyriai, net pagrasindama, bet išsisukau. Išgelbėjo A. Rabačiauskaitė, pasakiusi, kad aš jau turiu pasirinkusi temą iš Žemaitės kūrybos. (...)

Mokytoja

Ir dirbdama mokykloje už nugaros tebejučiau tremtį, žinojau, kad reikia išsilaikyti.

Jau Geležiuose pirmaisiais, 1958/59 m. m., patyriau netikėtumą, susijusį su Sibiru. Į mokyklą atvažiavo Švietimo ministerijos inspektorius. Einu koridoriais ir matau priešais žmogų, kuris mus parvežė į Lietuvą – Zakarauską. Direktorė supažindino, aš pasisveikinau ir stovėjau sustingusi. Jau norėjau džiugiai pasakyti „jus pažįstu“, tačiau susilaikiau. Tylėjau, jausdama, kaip virpa kojos.

Mokykloje jis buvo dvi dienas, o aš taip ir nepasakiau, kad jį labai gerbiu, esu dėkinga už pastan-

gas toje kelionėje – abu su Kuznecova ramino, slaugė sergančius, stengėsi kuo nors mus pradžiuginti. Nežinau, ar tokiais laikais jam būtų buvęs malonus tas prisipažinimas.

Kai sužinojau apie to žmogaus mirtį, gailėjau si nepakalbėjusi. Apgailėstauju ir dabar, nes iki šiol man neaiškios vaikų parvežimo aplinkybės. (...)

Visose mokyklose buvo mielų kolegijų. Pasikalbėdavome, pasiguosdavome, supratome viena kitą. Žinojome, kurių bendradarbių reikia vengti, kuriais galima pasitikėti.

Sutikau daug man palankių vadovų, kurie, žinodami apie tremtį, vertino ne biografiją, bet darbą. Nenoriu prisiminti saugumo įtakai pasidavusių žmonių.

Taip pat vertinu ir mokinius. Didžiausią būrį galėčiau išvardyti tokių, kuriuos buvo lengva mokyti bei auklėti, ugdyti literatus, skaitovus, organizuoti renginius. Ir džiaugdavausi, ir su baime skaitydavau vieno kito mokinio man patiktą viešai neleistiną politinę nuomonę. Visus malonu susitikti, išgirsti gerą žodį.

Likimas buvo dosnus – sulaukiau Sąjūdžio. Labai džiaugiausi, kad didžiuosiuose įvykiuose dalyvauja dukra Rasa: Pasvalio gydytoja 1990 m. vasario 24 d. išrenkama Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos – Atkuriamojo Seimo deputate, pasirašo Nepriklausomybės Atkūrimo Aktą; po metų – visa šeima, vyras, abu sūnūs, stovime prieš tankus...

Sugriuvus ideologiniams barjerams, į pamokas eidavau jausdama dar didesnę atsakomybę. Daug skaičiau. Atsirado galimybė viešai paneigti sovietinių vadovėlių melą, todėl norėjosi iš naujo mokytis ir mokyti. Jaučiausi dirbanti ir už tėvelį...

Įsimintini pirmieji susitikimai su tremtiniais bei politiniais kaliniais. Nustebau, kiek daug mano mokinių tėvų buvo tremtyje, lageriuose. Vėliau – mitingai. Dalyvavau, kalbėjau, pasakojau. Džiaugiausi matydama su trispalvėmis bėgančius mokinius.

Pradžioje atrodė, kad tokią būseną jaučia visi. Tačiau keletą kartų renginiuose viešai pakalbėjusi apie okupaciją, represijas ir kitokių tragiškų įvykių, pamačiau ir priešškų žvilgsnių.

Laimei, 10-ojoje vid. mokykloje buvo nemažas Sąjūdžio žmonių būrys. Susėdavome jaukiame mokytojų kambario kampelyje, pasikalbėdavome, pasitardavome, kuo galime prisidėti prie daugybės visuomeninių darbų. Jaučiausi galutinai sugrįžusi iš tremties.

Dvi mergaitės (rašo Rasa)

Visai dar maža mergytė pasileido siauručiu takeliu žemyn. Jos mažos kojytės painiojosi tarp sesers išaugtinės suknelės klosčių. Vienoje rankoje ji laikė lauknešėlį su nemaža duonos rieke ir lašinių bryzeliu. Saulė švietė tiesiai į akis, prisimerkusi ji gynėsi nuo atkaklių, negailestingų spindulių. Kartkartėmis sustodavo, pakeldavo nuo akių rankas, apžiūrėdavo gražesnę krūmelį, stengdamasi pamatyti čirškaujantį žvirblį ar kokią kitą paukščiuką. Maža, pavasario saulės paženklinta nosytė vis gaudė nešamų lašinių ir visokių žydinčių žolynų susimaišiusį kvapą. Norėjosi šokti į tankią, vešlią žolę ir skaniai sušveisti tą kvepiančių lašinių gabalą.

Ta dar visai maža mergytė bėgo takeliu ir nežinojo, negalėjo ir nenorėjo žinoti, kad viskas aplinkui – ilgo ilgo dvidešimto amžiaus pradžia. Kam jai žinoti, jei mama dar tebestovi ant kalnelio palei liepą

ir žiūri, kad jos mažos kojytės neslystelėtų nuo papuvusios lentos, perverstos per gilų juodą griovį. Už to griovio jau bėgs viena, be mamos akių, neš kvepiančius lašinius ir duoną keleriais metais už save vyresnei piemenei į paupį. Ten jų karvutė. Mama vakare pamelš ir lieps gerti pieną, nors ta maža mergytė jo visai nemėgsta, net susiraukė prisiminusi.

Užkrito sulipusių plaukų sruoga, mergytė pūstelėjo juos pakreipusi lūpą ir nubraukė rankute; ji tikrai nežinojo, kad dabar tik dvidešimto amžiaus pradžia, kad po daug daug metų sulipę ir prakaituoti plaukai taip pat kris ant akių. Tai bus ten, toli, dideliuose, neišmatuojamuose miškuose, kai neš parduoti uogas, neš ne į paupį takeliu, o eis šimtą kilometrų į artimiausią miestą. Nežinojo, kad tada jos lauks kita maža mergytė šviesiais pasipūtusiais plaukučiais, labai, labai lauks.

Dainora Urbonienė su dukra Rasa

Bet apie tą kitą bėgančiąją į paupį taip pat dabar dar nieko nežino. Ji stabteli, prisidengia delniuku akis ir žiūri į saulę. Atlošusi galvą mato geltoną rutulį. Saulė jai pasirodo tokia graži, kad negali nė apsaityti, net akutės bijo to gražumo. Dar ilgai negalės pasakyti, kokio gražumo yra saulė.

Su mokslininkais po Lietuvių kalbos konferencijos: kairėje pirmas dr. Aloyzas Vidugiris, trečias akad. Zigmantas Zinkevičius, ketvirtas prof. habil. dr. Vytautas Vitkauskas, 1998

Tik vėliau, kai didelis didelis dvidešimtas amžius bus įpusėjęs, ji išlips iš purvino, dvokiančio vagono be langų, tik su skylė grindyse ir išgirs, kaip antroji maža mergytė garsiai suriks: „Mama, žiūrėk, saulė“. Tada ji pamatys kitą saulę – bus pavakarys ir švies didelis bjaurus raudonas skritulys. O dabar ji negali atsistebėti, kokio gražumo saulė. Akytės visai pavargo bežiūrėdamos, ir ji vėl pasileido takučiu žemyn. Neilgai bėgusi užsižiopsojo į didelę gražią ramunę su mažais juodais vabaliukais palei skeltus žiedlapius. Ne, ji tikrai nežinojo, kad kada nors plėšys tokius pat lapelius ir bus be galo laminga nuplėšusi paskutinį. Tada rašys jam laišką – apie ramunę su laimingu žiedlapiu, apie stebėtino gražumo saulę, nes tada dar irgi nežinos, kad ir saulė gali būti raudonas, šaltas ir svetimas skritulys. Vabaliukai ropinėjo po ramunės geltoną minkštą viduriuką ir mergytei parūpo paimti bent vieną jų mažyčiais savo pirštukais. Niekaip negalėjo sučiupti – pirštukai atrodė per dideli, nevikrūs. Negalėjo ji žinoti, kad jie bus dar didesni ir dar nevikresni, skaudžių ligų

Nukelta į 3 psl.

Atkelta iš 2 psl.

ir sunkių darbų išsukti, traškantys. Taip bus, tik niekas to nežinojo. Ir ji nežinojo, todėl pyko, kad tokie nevikrūs tie pirštai, nesugebantys sugauti nors vieno juodo vabaliuko. Netekusi kantrybės paliko ramunę ir užsižiūrėjo į geltoną pienę. Aplinkui jų buvo daug, bet ji žiūrėjo į tą vieną, pačią didžiausią. Bitė gėrė medų – taip jai sakė močiutė, kuri gyvena dideliame ilgame kaime už juodo griovio. Nuo jų liepos labai gerai matyti ir tas kaimas, ir senosios močiutės namas, kurio didelėje seklyčioje visada kvepėjo meduoliais. Vien žvilgtelėjusi į tą pusę ji burnoje pajusdavo saldumą.

Apie bitę, senąją močiutę ir jos rudą meduolį mergytė labai gerai nusimanė, bet negalėjo dar žinoti, kad saldumo burnoje prisirinks ir vėliau, tuose dideliuose miškuose su raudonu skrituliu danguje. Tada užteks pagalvoti tik apie nedidelę apsalusią bulvę, išvirtą su lupenomis. Antroji maža mergytė suskaičiuos (ji jau mokės skaičiuoti), kad po lova, ant skudurų, yra šešiasdešimt trys bulvės, o už lango dar tik purvinas sniegas, nors raudonas skritulys kiekvieną dieną jau ilgina varveklis, to skritulio atokaitoje pamažu pradeda tamsėti nedideli žemės lopinėliai. Paskui jau nei bulvių, nei saldumo burnoje nebeliks, – bus tik kankinantis alkis.

Bet sulauks pavasario, atsiras labai didelių ir saldzių žemuogių, paskui laukinių braškių. Jas ta antroji išbadėjusi mergytė godžiai valgys, o jos mama, ta, kuri dabar neša lauknešėlį piemeniui, surinktas uogas neš parduoti į artimiausią miestą už šimto kilometrų. Vasarą jos abi pasisodins bulvių ir, kai mamytė bus išvežta į darbus, ta kita mergytė prižiūrės, nes žinos, kad žiemą labai labai norės valgyti. Pavasarį bulves vėl suskaičiuos ir papils ant skudurų po lova.

O dabar pirmoji mergytė ramiai žingsniavo tolyn, spausdama rankutėje duoną su lašiniiais, – piemenytei. Iš namų išbėgo nevalgiusi – piktokai atsisakė valgyti su lupenomis virtų bulvių. Į sviesto dubenėlį, padėtą ant stalo, net nepažvelgė. Nevalgė, nes nežinojo, kad tos bulvės kada nors gali būti skaičiuojamos. Ta maža mergytė nežinojo ir to, kas jau buvo, – baisios savaitės aną žiemą, kai tėvas buvo susiradęs tiesesnę lentą mažam jos karsteliui. Bet paryčiui atsiduro, pamažu apsidairė ir pasišaukė mamą. Tada tėvas greitai išėjo ir užkišo tą lentą tolimiausiam malkinės kampe. Nežinojo, todėl ir nevalgė tik jai vienai atnešto sviesto su varške ir tada dar neskaičiuojamų bulvių.

Paupys buvo visai nebetoli, kaip ir tas ruduo, kai mokytojas paduos vokišką laikraštį, lieps jį skaityti. Paskui ją arkliuku išves į miestą, į tikrą miestą. Ji eis į pamokas, o vakarais vaikščios su draugėmis ramios pilkšvos upės pakrante. Kartais labai nesinorės mokyti matematikos, bet bijos niekada nenusišypsancio mokytojo ir išmoks. Išmoks gal trejetui, o gal ir ketvertui. Kartais labai įsinorės minkštos pudruotos bandelės, kurią nusipirks kitos draugės, bet ji išsitrauks iš namų atsivežto pyrago riekę ir suvalgys, nors ir be to palaimingo saldumo burnoje. Ji nežinojo, kad jai labai pasisekė gimti pagranduke, užsivilkti tokią gražią mokyklinę uniformą ir galvoti, kad visi žiūri tik į ją, einančią per didžiąją aikštę. Dar nežinojo, kad bus ir ašarų, kai per mokslo metų pradžios iškilmės greta atsisėdęs berniukas iš kaimyninio kaimo netyčia prispaus uniformos klostę ir ji apmirs iš baimės, kad tas išsvajotas drabužis gali būti nebe-pataisomai sugadintas.

Ji šokinėjo nieko nežinodama siauručiu taku per pievą – nešė duoną su kvepiančiais lašiniiais. Buvo dvidešimto amžiaus pradžia. Jau matėsi paupys ir banda, kai maža mergytė pajuto nenumaldomą norą atsikasti nors mažytį trupinėlį taip kvepiančių, strazdanotą nosytę kutenančių lašinių. Ir atsikando... Burna išsižiojo kiek galėdama, dantukai įsmigo lyg į kokį grobį ir pajuto saldumą, dar malonesnį negu meduolio. Kai tas saldumas buvo neapsakomai skaniai nurytas, ji pažvelgė į duonos riekę ir pamatė tik gražų pusmėnuliuką... Išsigandusi nubėgo prie piemenėlės, nepakeldama akių įbruko lauknešėlį su prakąsta duonyte ir neatsigręždama pasileido atgal.

Vis dar nežinojo, kad tą dieną ir svetimą saldumą burnoje labai ilgai prisimins, gal net visą gyvenimą: ir vežama gyvuliniu vagonu į Sibirą, ir skaičiuodama su antra maža mergyte apipuvusias bulves, ir gavusi žinią, kad tas, kuriam kažkada rašė laišką apie laimingą ramunės žiedą, – kitos mergytės tėvas – guli bendrame lagerio kape. Prisimins žiūrėdama į svetimą raudoną skritulį ir klaus savęs: „Gal už tai? Jeigu ne, tai už ką?“ □

Dainora Urbonienė. *Sibiras vaiko akimis*. – Panevėžys, UAB „Panevėžio sp.“ 2003.

Kova už Lietuvą – nebaigta

Rasa Juknevičienė parlamento gynyboje 1991 m. sausio 13 d. L. Glinskio nuotr.

Petras Mendeika: Mergaitės iš dabarties refleksija baigiame publikuoti Jūsų mamos Dainoros Urbonienės talentingai parašytų atsiminimų knygos apie tremtį „Sibiras vaiko akimis“ ištraukas. Knygoje yra ir dar sovietmečiu parašytas Jūsų laiškas („Dvi mergytės“), Jūsų noras suprasti, atjausti, išgyventi tai, ką turėjo patirti Jūsų motina, anuomet dar vaikas, o jau tremtinė, taip pat ir jos mama, Jūsų babytė. Šis laiškas tarsi šaukia: už ką? Tai tarsi kreipimasis ir į kitus panašaus likimo vaikus tremtinius, kurių buvo labai daug. Dauguma jų žuvo tremtyje, kaip Jūsų mamos broliukas Arutis, neatlaikę bolševikų sukurto pragaro. Pragaro Sibire, kuris net suaugusiems buvo nepakeliamas, jau nekalbant apie vaikus. Tik nedaugelis vaikų tremtinių išgyveno, tarp jų ir Jūsų mama. Išgyveno, kad būtų parašyta ne tik ši knyga, svariai prisidėta atkuriant Lietuvos mokyklą, bet ir kad gimtumėte Jūs, dabartyje atkurtos nepriklausomos Lietuvos Kovo 11-osios akto signatarė, buvusi Krašto apsaugos ministrė ir ilgametė Seimo narė Rasa Juknevičienė. Publikuojamas laiškas – tai Jūsų ankstyvos jaunystės metų refleksija. O kaip dabar, po išgyvento sovietmečio ir kovų už nepriklausomą Lietuvą, po turtingos politinės patirties žvelgiate į dabartį ir ateitį?

Rasa Juknevičienė – Kovo 11-osios akto signatarė

Rasa Juknevičienė: Man, prisimenant, kur aš dabar esu, ką darau ir dariau per tuos dvidešimt trejus metus, yra tiesioginis ryšys su mano šeimos, mano mamos ir mano babytės istorija, su Sibiru. Be to turbūt nebūčiau su tokiu entuziazmu išsitraukusi į Sąjūdžio veiklą, nebūčiau Kovo 11-osios akto signatarė, nebūčiau atėjusi į politiką. Aš vis prašydavau babytės vietoj pasakų vakarais man pasakoti tuos epizodus iš Sibiro, aš juos atmintinai moku. Kaip babytė 10 kilometrų eidavo į rusų kaimą parduoti savo megztų skarų, kad už jas gautų šlakelį pieno ar truputį bulvių, ir tos per kelį šliaužiančios gyvatės – man, vaikui, tai atrodė baisu ir įspūdinga, – ir pabėgimas, ir tardymas... vaikui tai buvo pagrindai. Tai mane lydi iki dabar, ir aš manau, kad tai be galo svarbu.

Dabartinė karta, kuri gimė ir užaugo dabartinėje, nepriklausomoje Lietuvoje – manau, kad jai yra svarbi istorinė atmintis, šeimos atmintis.

mios – šiandieninė Vokietija yra demokratijos ir taikos Europoje garantas. Gi mūsų kaimynė Rusija istorinės tiesos nenori pripažinti, atvirkščiai, aukština sovietmetį, netgi Staliną.

P. M.: Rusija atkakliai nenori pripažinti Sovietų Sąjungos padarytų nusikaltimų.

R. J.: Taip, istorija nėra baigtinė sąvoka, ir mūsų dabarties gyvenimas glaudžiai susietas su istorija, jos vertinimu. Jeigu nenorima pripažinti savo padarytų klaidų, išlieka galimybė jas kartoti ir ateityje. Rusija intensyviai ginkluojasi, didindama savo puolamąsias galias šalia Lietuvos sienų. Rengia puolamąsias pratybas. Tai, be abejo, neigiamai atsiliepia mūsų šalių tarpusavio santykiams. Tačiau kalbant apie dabartines grėsmes, gerokai pasikeitė šios šalies strateginė orientacija. Šiais metais Rusija net penkis kartus padidino lėšas, skirtas taip vadinamai „minkštųjų gaudymų“ politikai. **Nukelta į 5 psl.**

Saločiuose su pirmaisiais atkurtos Lietuvos pasieniečiais

„Vertas nevystančios neužmirštuolės”...

Vilniaus rotušėje paminėtos dr. Vinco Kudirkos (1858–1899) 115-osios mirties ir laikraščio „Varpas“ steigimo 125-osios metinės

Laimutė Vasiliauskaitė-Rožukienė

... „Drausiu tiktai tąjį mes turim vadinti

Kuris už minties mūs kovoja liuosybę

Kurs nuomones savo išdrįsta apginti

Kurs į akis svietui pasako teisybę.”...

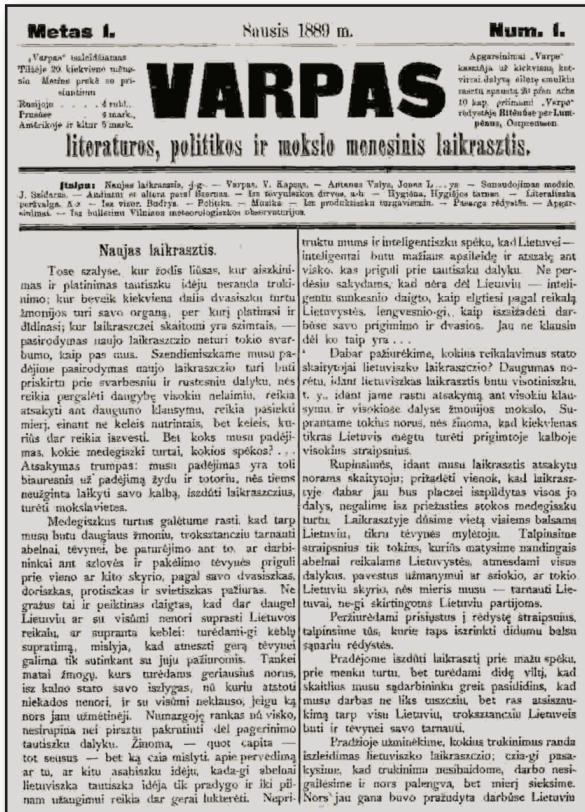
„Ne tas yra didis”, Laisvos valandos. Satyros. V. Kudirka

Vakaraų surengė iš pajūrio atvykęs ir šaltuko nepabūgęs Klaipėdos menininkų „desantas” – aktorė Virginija Kochanskytė, pianistė Inga Maknavičienė, Klaipėdos jaunųjų styginių kvartetetas „Musica Libera” ir dainininkas (vienintelis kaunietis) Liudas Mikalauskas. Vakaraų Tautiška giesmė pradėjo Liudas Mikalauskas. Prof. Vytautas Landsbergis pasidalino mintimis apie Kudirką, kuris vertas nevystančios neužmirštuolės: tais tamsiausiais XIX a. pab. egzekucijos laikais, kad neliktume vergais, pakvietė žaizdotą Tėvynę į dar vieną „sukilimą” – šviesą prieš tamsą, plunksną prieš neraštingumą, nes žinojo vertybių vertę – ne tas yra didis, kuris engia ir žudo (nors tokiam atrodo, kad turi galią). Kudirka tikėjo sėkme ir vylėsi ją pasiekti – kol buvo jaunas, o ir vėliau, sirgdamas nepagydoma tais laikais liga (džiova), buvo varpininkų vadas (1889 m. ėmėsi redaguoti „Varpą” ir spausdinti savo kūrinius), buvo nepailstantis sėjęs daugybėje dirvonų, ir sėjo, kol nepalūžo. Per trumpą savo gyvenimą paliko visur pasėlį kaip ideologas ir publicistas.

Pirmasis Kudirkos pašaukimas – gydytojas (gydytojai, kunigai ir teisininkai – pirmieji laisvi Lietuvos inteligentai, kurie nebuvo verčiami pereiti į stačiatikybę). Kažkada visos Marijampolės panelės buvo jį įsimylėjusios, kaip ten buvo, kad nė vienos nenuvedė prie altoriaus? Tiesa, jis buvo pamilęs našlę Valeriją ir sukūrė vieną gražiausių begalinio ilgesio eilėraščių „Kregždele” (susirgęs džiova, nebuvo nei naivus, nei kvailas, puikiai jautė gyvenimo realybę, neturėjo iliuzijų dėl asmeninės laimės, nes nesitikėjo pasveikti). Sukūrė ir „Karvelėlį” – muziką šiam eilėraščiui aranžavo Edvinas Kaziukaitis, atliko Liudas Mikalauskas, akompanuojant Ingai Maknavičienei, jį vėliau skaitė ir Virginija Kochanskytė.

Kudirka savo mirtį pranašiskai buvo susapnavęs dar paauglystėje: kad mirs apleistas, anei vieno lietuvio šešėlio, pasikelt negalys iš lovos... Save, kaip poetą, matė lyg iš reikalo, auklėdamas, vadino save eiliadirbiu, sukūrė net „stalviršį” eilėms rašyti, kad skaitydami galvotume apie turinį. Kudirka nelaikė savęs ir muziku, nors puikiai griežė smuiku (Marijampolės gimnazijos orkestre, vėliau susibūriuose), rinko, harmonizavo lietuvių liaudies dainas, kompanavo valsus, polkas ir mazurkas, skelbė chorų konkursus (už Lietuvos ribų, slaptus). „Mūsų mocartai dar ateis, o čia pirmosios kregždelės”, – rašė jis recenziją „Varpe” (pirmiems sąmoningiems lietuvių kūriniams: Pranaičio Polkai ir pačiam sau kaip kritikas). Buvo didelės įžvalgos žmogus ir kūrėjas. Ir šiandien svarbios, aktualios jo mintys dėl Lietuvos ir lietuvių (kiek jis juos barė! daug prirašė kritikos, bet niekas tada jo už tai nepuolė). Skundikus, pataikūnus vadino „šūdvabaliais”.

V. Landsbergis priminė, ką Kudirka rašė iš tų savo rūpesčių, pvz., apie apskritaveidį dievą Kruglodurovą ir Lietuvos tiltą. „To tilto antrininkas – Sintautų kelias, viešas kelias, ant kurio paskirti mokesčiai, bet jo netaiso... Ar vieškelis gera karvė, kurią melžia visi? Kartais nereikia iki tų Sintautų važiuoti, kad pažiūrėtum, kaip ta karvė kasmet melžiama iš to taisymo... Senąjį viršininką perkėlė į kitą vietą, kur pinigai dar nebuvo išvogti. Iš gėdos išblavėjo, kai susiprato, vėl pasigėrė. Valdininkų klasė, jei būtų išnykusi, kaip tada būtų buvę?.. Kaip Kudirkai turėjo būti skaudu žinant, kad brolis brolių engia (mąstė, kaip juos suvienyti). Papročių atžvilgiu buvo nuostabus auklėtojas kalbėdamas apie kaimo mergeles, kurios leidžia pro lūpas smirdančius dū-

mus. „Kaip karvei balnas, lietuvaitei papirosas visai netinka”.

Iš vyrų reikalavo būdo tvirtumo. Kaip ir Jonas Basanavičius, rūpinosi lietuvačių švietimu, kad ir jos būtų raštingos, o tada ir lietuvius augins susipratusių. Meilę lietuvių kalbai tais rusifikavimo ir lenkinimo laikais (Kudirka mokėsi Vilkaviškio r., Paežeriu kaimo rusiškoje mokykloje, vėliau Marijampolės gimnazijoje, kur kalbėjo lenkiškai), Vincui iškiepėjo jo motina, apie tai jis rašė savo biografijoje: „Mano motina davė man ką apskritai motina lietuvi gali duoti savo vaikams (...), tai mano motinos kaltė.” Kai 1883 m. pamatė pirmą lietuvišką „Aušros” numerį su J. Basanavičiumi, išgirdo tarsi Lietuvos balsą, klausiantį: „O tu, paklydėli, kur iki šiol buvai!” Jis Kudirką pravirkdė ir įpareigojo daugiau nebesigėdyti „mužikų” kalbos, imtis svarbaus literatūrinio darbo, kurį šventai ir dirbo iki mirties, iki 1895 m. (1898 m. baigė Varšuvos universitetą, mirė Naumiestyje 1899 m.).

V. Kudirka „Tautiška giesmę” paskelbė 1898 m. „Varpo” 6-ajame numeryje, pirmą kartą 1899 m. lapkričio 13 d. ją sugiedojo lietuvių studentai Petrapilyje. Po spaudos draudimo (1863–1904 m.), 1905 m. kovo mėn. Panevėžyje himnas sugiedotas keturis kartus! Žmonės verkė ir kartojo: „Ar galėjom to sulaukti!?” Vėliau „Tautiška giesmė” buvo giedama koncertuose, įvairiomis progomis, pvz., 1919 m. Šiauliuose bermontininkams uždarius gimnaziją, 1920 m. Steigiamajame seime Kaune. JAV lietuviai pirmą kartą himną giedojo 1918 m. kovo 13 d. New Yorke Lietuvos nepriklausomybės atgavimo proga, o 1922 m., JAV pripažinus Lietuvos valstybę *de jure*,

Iš kairės: pianistė Inga Maknavičienė, dainininkas Liudas Mikalauskas, aktorė Virginija Kochanskytė ir Klaipėdos jaunųjų styginių kvartetetas „Musica Libera”.
L. Vasiliauskaitė-Rožukienės nuotr.

atlikta net bažnyčioje vietoj „Pulkim ant kelių”. Per Lietuvos radiją himnas skambėjo iki 1941 m., vėliau jį pakeitė TSRS himnas – „Internacionalas”.

1987 m. rugpjūčio 23 d. (beveik po šimto metų) „Tautiška giesmė” sugiedota prie A. Mickevičiaus paminklo Vilniuje ir 1988 m. vasario 14 d. – Kauno arkikatedroje. V. Kudirkos „Tautiška giesmė”, aukštinanti visuomenės dvasines vertybes (dorybę, meilę Tėvynei, stiprybę iš praeties, darbą žmonių gerovei, savo tautai), pripažinta himnu – nacionaliniu simboliu 1988 m. spalio 6 d. Iš Kudirkos ideologijos gimė Lietuvos respublika, daugelis dėl jos padėjo galvas, bet buvo jau Lietuva, žvelgianti į ateitį. Kudirka rašė: „...niekinga tauta, kuri dėl savo garbės nepaaukotų visko”.

„Klausykim Kudirkos, pabūkim su juo”, – tai ištarusi, aktorė Virginija Kochanskytė skaitė Kudirkos prozos ištraukas apie Lietuvos Tiltą, „kurs baidėsi rusiškų užrašų”, apie tą patį inžinierių Maksimą Maksimovičių Merzavceva, kuris norėjo tiltą į pravoslaviją perkrikštyti, bet visų tų pačių dalių „perdaryt” už vis kitus pinigus nesusėjo. „Kad aš panerčiau į Šešupę? Neišgraužk!” – sakė tiltas. – „Susmukite bevažinėdami savo darbo tiltais!”.

Stasys Tamošaitis, Vinco Kudirkos draugijos pirmininkas, kalbėjo Labdaros ir paramos fondo V. Kudirkos vardui įamžinti vardu, padėjo klaipėdiečiams, aktorei Virginijai Kochanskytei, kuri skaitė V. Kudirkos eilės, prozas, satyros, prisiminimų, laiškų ištraukas bei J. Tumo Vaižganto literatūrinius kūrinius apie jį, priminė, jog Virginijos vyras skulptorius Arūnas Sakalauskas yra paminklo Vilniuje Kudirkai autorius. □

Jei trokšti pakeisti pasaulį

Eglė Perednytė

Ar nori būti vienu iš daugelio, ar trokšti pakeisti pasaulį? Tai „svarbiausias klausimas“, – Kauno arkivyskupijos jaunimo centre gausiai susirinkusiems jaunuoliams sakė garsus italų rašytojas, kunigas se-

lezietis Bruno Ferrero. Jis kalbėjo apie šv. kunigo Jono Bosko sukurtas gyvenimo taisykles. Viena iš jų kviečia įgyvendinti savo svajones. Svajonę rašytojas palygino su tekančia upe ar tolstančiu horizontu. Ir kunigo Bosko istorija prasidėjo nuo svajonės. „Aš pakeisiu pasaulį per auklėjimą!“, – sakė jis.

„Kunigas Bosko gyvas, nes gyva jo svajonė, kuria gyvena mažiausiai šimtas tūkstančių žmonių,“ – kalbėjo B. Ferrero.

Šventasis Jonas Bosko teigė, kad ugdymas prasideda kieme – tai laisvės, džiaugsmo vieta, čia galima lakstyti, šurmuliuoti, susipažinti. Kunigas Bosko troško, kad ir mokykloje, ir bažnyčioje

vaikai jaustųsi gerai. „Man gera būti su jumis“, – sakydavo jis. Kunigas pradėdavo ne nuo žodžių ir pamokslų, o nuo žvilgsnio, kuris reiškė – tu man svarbus. Jo asmenybė patraukdavo žmones. Kunigas Bosko nebijodavo pasakyti vaikui, kad jį myli, nori jam gero.

„Kai žvelgsite į kryžių, išiklausykite į jums skirtus Jėzaus žodžius: ‘Aš noriu tau gero ir tave myliu – visada, amžinai, kas beatsitiktų’, – kalbėjo B. Ferrero. – Dievas ateina per širdį. Kunigas Bosko sakydavo, kad dangus nėra toli. Dievas yra čia, su mumis. Turime iš naujo išmokti patirti Jo artumą. Tai labai paprasta – jeigu nori pamatyti Dievą, žvelk į žmogų, kuris yra šalia tavęs.”

Rašytojas pabrėžė, kad nė vienas žmogus neatsirado atsitiktinai – Dievas mūsų norėjo.

„Tu esi šedevras, nėra kito tokio. Jeigu nerealizuosi savo svajonės, Dievo dėlionėje trūks vienos dalelės.”

Kunigas Bosko mokė žmones susitaikyti su mirtimi. Dažniausiai jo vartojamas žodis buvo „dangus”.

„Mes amžinai gyvensime su Dievu. Aušra skelbia dienos pradžią, mūsų gyvenimas skelbia amžinybę”, – baigė savo mokymą B. Ferrero.

Vakaras tęsėsi. Šventėme Eucharistiją. Pamokslą sakė kun. B. Ferrero. Jis kalbėjo apie tai, kad Dievas pasirenka netobulus žmones, pasirenka mus – tokius, kokie esame.

Šio susitikimo metu išgirdome daug įkvėpiančių B. Ferrero istorijų. Neįmanoma likti joms abejingam. Tai širdies pasakojimai, kiekvienam suprantama kalba perteikiantys esmines gyvenimo tiesas.

„Tik tai ir moku – pasakoti istorijas”, – juokavo rašytojas.

Kurti istorijas, galinčias keisti pasaulį... Siekti savo svajonės ir skatinti tai daryti kitus – kas gali būti geriau?

Sausio 26–29 d. Lietuvoje viešėjo daugelio knygų ir straipsnių autorius, leidėjas salezietis kunigas Bruno Ferrero. Sausio 27 d. svečias skaitė pranešimą VDU Teologijos fakultete Kaune, sausio 28 d. Vilniuje dalyvavo seminare, surengtame Lietuvos edukologijos universiteto Tikybos katedroje, taip pat susitiko su skaitytojais „Katalikų pasaulio“ knygyne Vilniuje, Šventaragio g. 4. Kun. Bruno Ferrero SDB rengė Lietuvos žmones sutikti netrukus atkeliausiančias šventojo kunigo Jono Bosko relikvijas, skaitė pranešimus ugdymo ir katechezės klausimais, ypatingą dėmesį skirdamas saleziečių prevencinei ugdymo sistemai. Svečias taip pat kalbėjo ir apie asmeninę savo patirtį, apie išskirtiniu stiliumi parašytas pasakojimų knygas, tarnaujančias katechezei. „Katalikų pasaulio“ leidykla išleido daugiau nei 20 šio autoriaus knygų, kurios mielai perkamos ir skaitomos.

Kova už Lietuvą – nebaigta

Rasa Juknevičienė – Lietuvos Krašto apsaugos ministrė

Atkelta iš 3 psl.

lių” („soft power”) strategijai, kurios tikslas – integracija be inkorporacijos, kai siekiama griauti kaimyninės valstybės vertybinius pamatus ir sukurti joje sau palankią įtakos sferą. Kai veikiama ne karinės jėgos įrankiais, bet per kultūrą, švietimą ir tautines mažumas, sąmoningai kurstant jas skaldytiškai veiklai, kai negailima finansų kaimyninės valstybės valdyme proteguoti sau palankius politikus.

Tai daroma ne tik gausiai finansuojant šių politikų į Rytus orientuotus verslus, bet ir visokių gazmanovų koncertus, savos ideologijos filmų demonstravimą per vietines privačias televizijas, remiant rusiškos kultūros festivalius Lietuvoje ar net bandant steigti rusiškos švietimo sistemos pagrindais veikiančias aukštąsias ir vidurines mokyklas, kviečiant mūsų iškiliausius menininkus į taip vadinamus seminarus Rusijoje, tiesiogiai remiant Rusijai palankią žiniasklaidą ir užsakomuosius straipsnius, menkinančius mūsų valstybės pasiekimus bei stengiantis perimti į savo rankas net emigracijoje einančius lietuviškus laikraščius.

P. M.: Kaip šitas „minkštąsias” antivertybines galias atpažinti ir nuo jų apsisaugoti?

R. J.: Jaunajai kartai, kuri jau negyveno sovietmečiu, sunkiau, jiems turi padėti švietimo bei menininkų bendruomenė, nes jie neturėjo tokių „skiepų”, kokius gavome mes, vyresniosios kartos žmonės. Aš netgi pasakyčiau, kad man pasisekė, ypač kad teko aktyviai dalyvauti Sąjūdžio veikloje bei atkuriant Lietuvos valstybę. Tai suformavo imunitetą atpažinti užslėptą Rusijos veikimą ir dažnai negerus jų kėslus. Mes neturime teisės nusivilti Lietuva, ir ši kova už Lietuvą nėra baigtinė. Kaip nėra baigtinė ir mūsų kovų istorija, turint toki kaimyną Rytuose.

Vasario 16-osios aktu atkurtos mūsų valstybės gyvybė buvo nutraukta 1940 m., sunaikinant ne tik valstybę, bet ir žiauriai suniokojant jos mo-

kyklą, švietimą, kultūrą, tremiant iškiliausius jos žmones arba priverčiant juos pasitraukti iš Tėvynės į emigraciją, mūsų šalį paliekant be labai didelės dalies inteligentijos, kuri yra kiekvienos šalies ateities kūrimo pagrindas.

P. M.: O kaip toji Lietuva su-sieta su dabartine Lietuva?

R. J.: Tai toji pati Lietuva, ji susijusi su Vasario 16-ąja. Toje nepriklausomoje Lietuvoje irgi visko buvo – ir nusivylusių, ir nepatenkintų. Skaitau išpūdingus prisiminimus iš paskutinio posėdžio Kauno prezidentūroje ir suprantu, kad buvo visko anoj Lietuvoj. Norėčiau atkreipti dėmesį, kad šita Lietuva, Kovo 11-osios Lietuva, gimusi iš Vasario 16-osios Lietuvos, bet vis dėlto kitokia. Jinai jau pergyveno anos Lietuvos amžių, tapo Europos Sąjungos ir NATO nare ir tai duoda pagrindą galvoti, kad ji bus gyvybinga.

Nežinau, ar jinai amžiams sukurta, bet čia jau mūsų kartos atsakomybė – padėti tokius tvirtus pamatus ekonomikoje, vertybių sistemoje, visur kitur, kad galėtume sakyti, jog šita Lietuva – nebe laikinai laisva.

P. M.: Šių metų kovo 25 d. Lietuvos ambasadoje Washingtone vyks anglų kalba išleistos antologijos „Sibiro vaikai” ir Jūsų mamos knygos „Sibiras vaiko akimis”, kurios ištraukas spausdinome „Draugo” „Kultūroje”, pristatymas. Knygų pristatymai vyks ir kitur, juose dalyvaus ne tik Jūsų mama Dainora Urbonienė, kiti autoriai, bet ir Jūs. Tai puiki proga mūsų skaitytojams JAV tiesiogiai su Jumis pabendrauti ir daugiau sužinoti apie Lietuvos politines bei kultūrines aktualijas. Ko Vasario 16-osios proga palinkėtumėte lietuviams, gyvenantiems ne tik Lietuvoje, bet ir visame pasaulyje?

R. J.: Linkiu nenustoti rūpintis Lietuva – savo namais, kuriuos dar ilgai reikės statyti ir statyti. Grįžtame į Europą iš klaikaus sovietmečio, bet kelias dar nepabaigtas. Tegu mums sekasi eiti tuo keliu.

Rasą Juknevičienę kalbino **Petras Mendeika**

KAUNO ŽALIAKALNIS. VAIŽGANTO GATVĖ (5)

GENEROLO KAZIO TALLAT-KELPŠOS LIKIMAS

Stanislovas Abromavičius

Padievyčio vietovėje (dabar – Laukuvos seniūnija, Šilalės rajonas), šventoje žemaičiams vietoje, kur 1893 metais gimė būsimasis Lietuvos kariuomenės kavalerijos brigados generolas Kazys Tallat-Kelpša, stūkso piliakalnis, priskiriamas I-II tūkstantmečio pradžiai. Šios vietos apdainuotos Maironio poezijoje.

Ir Karužiškės yra viena iš gražiausių Žemaitijos vietovių. Dvaro savininkai Kazimieras Anastazijus (1862–1910) ir Ona Sofija (Bytautaitė, 1866–1945) valdė 8 valakus žemės ir ežerą. Jų dukra Ona, ištekJusi už Kazio Tallat-Kelpšos, 1893 metų spalio 28 dieną susilaukė pirmagimio, kurį pakrikštijo vyro vardu. Po dviejų metų gimusią dukrą pavadino mamos vardu – Ona Sofija (1895–1993), jaunėliams sūnums davė Tado (1897–1979) ir Stasio (1898–1981) vardus. Visi buvo pilni lietuviškumo. Tadas – Laukuvos valsčiaus viršaitis ir šaulių būrio vadas, Stasys studijavo veterinariją, tapo Antrojo kavalerijos pulko (ulonų) veterinarijos gydytoju, kapitonu.

Profesorė Aldona Gaigalaitė (g. 1927 m.) aiškinosi pavardės kilmę ir manė, kad viena jos dalis – Tallat – kilusi iš totorių kalbos ir reiškusi pagarbų kreipinį. Niekas neabejoja, kad šios giminės šaknys Lietuvoje siekia Vytauto Didžiojo laikus, XV amžių. Bajorų Kelpšų giminė yra labai sena ir garsi, dokumentuose pavardė minima dar nuo 1405 metų, kai Ordino maršalas iš savo žemių siuntė šį žemaičių bajorą (*Kelpse Gnethen son*) į Žemaitiją pas giminaičius. Lietuvos archyvuose esantys dokumentai byloja, kad Tallat-Kelpšų pavardę nešiojo Smolensko *starosta*, valdininkai Petrapilyje, Maskvoje ir kitur. Šiandien jų palikuonių rasite visoje Europoje, Venesueloje, Australijoje, Šiaurės Amerikoje.

Iš Kelmės rajono kilusi ir Klaipėdoje gyvenanti žurnalistė Zita Tallat-Kelpšaitė (g. 1950 m.) taip pat tvirtina, kad giminės pavardė turi totoriškas šaknis. Dar nuo Vytauto Didžiojo laikų, kai Vytautas į Lietuvą pasikvietė totorių iš Krymo, davė jiems žemių, suteikė titulus. Šie žmonės garšėjo ne tik kovingumu, bet ir ištikimybe savo valdovui. Vieno atvykusio totoriaus pavardė buvo Tallat, matyt, karių vyresnysis. Gavęs titulą, susipažino su žinomų Lietuvos bajorų Kelpšų dukra. Sako, bajoraitė buvo įnoringa, daug besiperšančių vyrų netiko. Mėgo drąsius žmones. Matyt, jaunasis totorius Tallat toks ir buvo. Mergina ištekJė už totoriaus, bet lietuviui nesuprantamos pavardės perimti nenorėjo. Taip prieš 600 metų atsirado Tallat-Kelpšų pavardė. Pasklido po Lietuvą Tallat-Kelpšos: kariškiai (net generolai), bajorai, dvarininkai ir šiaip padorūs žmonės.

Kompozitoriaus ir dirigento Juozo Tallat-Kelpšos (1888–1949) giminė kildinama iš senų totorių bajorų, tačiau jos atsiradimas Lietuvoje grindžiamas kiek kitaip. Esą Gediminas iš Kazanės pasikvietė totorių Tallat su savo būriu statyti tilto, o 1495 metų Jurbarko žemių dotacijų knygoje pažymėta, kad žemių priklauso ir

Prūsų I herbo bajorui Tallat-Kelpšai. Beje, Lietuvos totorių istorikas Adas Jakubauskas, sudarantis šios giminės genealoginį medį, teigia, kad žinoma ir daugiau totoriškų-lietuviškų pavardžių junginių: Aleksandras Tuhana Mirza-Baranovskis, Aleksandras Maliušickis-Ulanas.

JAV gyvenančio generolo Kazio Tallat-Kelpšos sūnų Algį, gimusį 1930 metų gruodžio 27-tąją Kaune, Vytauto Didžiojo bažnyčioje pakrikštijo kanaaninkas Juozas Tumas-Vaižgantas. Apie savo giminės ištakas jis turi panašią versiją. „Neabejotina, kad visa tai prasidėjo Vytauto laikais. Totoriai iš prigimties raiteliai. Totorių kavalerijos vertę Vytautas patyrė per pralaimėtą 1399 metų Vorsklos mūšį, kai nuo totorių žuvo trys ketvirčiai jungtinės Vytauto kariuomenės. Pats Vytautas su broliu Zigmantu išsigelbėjo, pasinaudoję nakties tamsa. Nenuostabu, kad vėliau Vytauto kariuomenėje buvo daug totoriškos kavalerijos. Lietuvos totorių kavalerijos dalinių buvo dar net Napoleono karų laikais. Tallat-Kelpšų šeimos herbo viršuje matyti ranka su kalaviju. Nesu heraldikos ekspertas, bet tas paprastai reiškia, kad herbas buvo suteiktas už karinę tarnybą. Kavalerija mūsų šeimoje yra tradicija. Aišku, mano tėvas buvo kavaleristas. Ir aš, ir mano sūnus esame JAV armijos veteranai ir mes abu irgi esame kavalerijos bei Generalinio štabo karininkai. Kavalerijoje arklis pakeitė tankai, šarvuočiai ir helikopteriai, bet kavalerijos vaidmuo ir misija iš esmės nepasikeitė. Visada vyravo nuomonė, kad Tallat-Kelpšų pavardė atsirado sujungus totorišką Tallat su lietuviška Kelpša, kai Kelpšaitė vedė Tallat“.

Bet sugrįžkime prie būsimo generolo Kazio Tallat-Kelpšos biografijos.

Kazys pradinę mokyklą lankė savo tėvų dvare Padievytyje. Toliau mokslą tęsė Kauno komercinėje mokykloje, kurią baigė 1914 metais. Svajodamas išvykti į Petrapilį studijuoti inžinerijos mokslų, tačiau 1914 metais įsiliesnojęs Pirmasis pasaulinis karas sumaišė jaunuolio planus. Nelaukdamas, kol mobilizuos kariuomenėn, būsimasis generolas įstojo į ją aspirantu savo noru. Taip 1914 metų rudenį atsidūrė Rusijoje, Pavolgio mieste Syzranėje. Čia gavo pagrindinį karinį apmokymą.

1915 metais, per Pirmąjį pasaulinį karą, į kovų lauką su Trečiuoju dragūnų pulku pateko prie Ventos, Kuršėnų ir Papilės. Vėliau teko kariauti Gudijoje, rytų Galicijoje, šiaurės Ukrainoje. Rumunijoje buvo sunkiai sužeistas į kaklą, operuoti nebuvo galima. Kazys kulką išnešiojo 8 metus. Karo lauke pakeltas į leitenantus, už pasižymėjimus mūšiuose apdovanotas Šv. Jurgio Kryžium, Šv. Stanislovo ordinu, Šv. Jurgio Kardų, Šv. Onos ordinu.

Rusijoje kilus revoliucijai, leitenantas Kazys Tallat-Kelpša buvo paleistas į atsargą. 1918 metų spalio mėnesį užsiregistravo besikuriančioje nepriklausomos Lietuvos krašto apsaugos ministerijoje. Gavo užduotį vykdyti savo tėviškę ir rinkti savanorius į krašto apsaugos ministerijos

Trečio dragūnų kavalerijos pulko šventė Tauragėje, pulko vėliavos įteikime. Iš kairės: gen. J. Čaplikas, gen. J. Černius, gen. S. Raštikis, prezidentas A. Smetona, gen. K. Tallat-Kelpša, 1939. Nuotraukos iš A. Tallat-Kelpšos asmeninio albumo

terijos Tauragės apygardos štabą, o pats buvo paskirtas į Kavalerijos antrašį eskadroną Kaune. Jau 1919 metų kovo 20 d. perkeliamas į Krašto apsaugos ministerijos štabą ir pasiunčiamas į Prancūziją Lietuvos karinės misijos nariu prie Taikos delegacijos, dar po savaitės paskirtas karo atstovu Latvijai ir Estijai. 1920 metų rugsėjo 19 dieną atšaukiamas į Lietuvą ir paskiriamas į besiformuojantį 2-jį ulonų (raitelių) pulką, IV eskadrono vadu, kapitonu.

1923 metų lapkričio 1 d. išsiųstas mokytis į Belgiją, į Briuselio Generalinio štabo Karo akademiją. Ją baigė 1926 metais. Paskiriamas į Lietuvos kariuomenės štabo operacijų skyrių. Kartu ir Kauno karo mokyklos, Aukštųjų karininkų kursų, Vytauto Didžiojo aukštojoje karo (generalinio štabo) mokykloje dėstė taktikos ir karo meno istorijos dalykus. 1927 metų rugsėjo 24 d. Kazys vedė Janiną Daugulytę. Sulaukė sūnaus Algio, kuris Jungtinėse Amerikos Valstijose baigė aukštuosius mokslus, tapo JAV kariuomenės pulkininku, šiandien pensininkas.

Kazys Tallat-Kelpša 1927 metų gruodžio 15 d. skiriamas 1-os Karo apygardos štabo viršininku. 1927 metais – pulkininkas leitenantas, o 1929 m. buvo pakeltas į pulkininkus. 1934 metų spalio 25 d. paskirtas Lietuvos kariuomenės kavalerijos viršininku. 1935 metų lapkričio 23 dieną Tallat-Kelpšai suteiktas brigados generolo laipsnis. 1936 metais kaip Lietuvos kariuomenės atstovas dalyvavo Anglijos karaliaus Jurgio V laidotuvėse. Brigados generolas Kazys Tallat-Kelpša – paskutinis Lietuvos kariuomenės kavalerijos viršininkas.

Tarnaudamas Lietuvos kariuomenėje, Kazys Tallat-Kelpša buvo apdovanotas: Lietuvos Nepriklausomybės medaliu (1920 05 15), Didžiojo Lietuvos kunigaikščio Mindaugo medaliu (1928 03 12), Kūrėjo savanorio medaliu (1931 02 15), Latvijos Trijų Žvaigždžių antro laipsnio ordinu (1937 01 27), Vytauto Didžiojo 3 laipsnio ordinu (1937 09 07) ir Latvijos Nepriklausomybės medaliu. Bendradarbiavo karinėje spaudoje. Hektografu išleido leidinius „Napoleono karai. 1796–1797 m. karas, 1806 m. karas ir 1812 m. karas“.

1938 metais Tallat-Kelpšos pradėjo statyti namą Žaliakalnyje, Vaižganto gatvėje, Kaune. 8,61 aro sklypą pirko iš našlės Elenos Purickienės (Juozas Purickis jau buvo miręs). Ji tą sklypą pardavė skubiai dėl finansinių

sunkumų. Purickienės namo numeris 12, o Tallat-Kelpšų – 12a. Atsiverdavo pasakiškas Kauno vaizdas.

Kauno apskrities archyve (fondas Nr. 218) saugomi dokumentai byloja, kad statyba buvo vykdoma Janinos Tallat-Kelpšienės vardu. 1938 metų gruodžio 06 dieną ji kreipėsi į Kauno

Janina ir Kazys Tallat-Kelpšos
Clevelande, 1954

JAV kariuomenės pulkininkas
Algis Tallat-Kelpša, 1990.

miesto savivaldybės statybos skyrių, prašydama leidimo dviejų aukštų, devynių kambarių, 240 kv. metrų ploto namo statybai. Nurodomi kaimynai: šiaurėje – A. Šmulskštys, pietuose – E. Purickienė, vakaruose – A. Vosylius. Jau 1939 metų lapkričio 10 dieną statybos darbai užbaigti. Šeima name išgyveno per rusų ir vokiečių okupacijas, iki rusų sugrįžimo. Gyveno susipaude poroje kambarių, nes skoloms grąžinti buvo priversti išleisti nuomininkus.

Nukelta į 8 psl.

Jaunujų talentų muzikos garsai, skirti Lietuvos pirmininkavimui Europos Sąjungos Tarybai (2)

Lidija Veličkaite

Tradiciiniu tampa V tarptautinis jaunimo muzikos festivalis „Le strade d’Europa“ („Su muzika per Europą“) Lietuva-Italija 2013” po sėkmingų koncertų Vilniaus paveikslų galerijos Chodkevičių rūmuose jau trečius metus iš eilės keiasi į Italiją. 2013 m. gruodžio 3–7 d. festivalio koncertai, skirti Lietuvos pirmininkavimui Europos Sąjungos Tarybai proga, skambėjo pagrindinėse Akvilos (L’Aquila) ir Romos koncertų salėse.

Gruodžio 3 d. pavakarę festivalio dalyviai – pianistai Kamilė Zaveckaitė, Mangirdas Janušaitis, dainininkė Ilona Pliavgo su koncertmeisterė Gražina Zalatorienė, ansamblio *Trio Vitale* nariai – Laurynas Duoba (obojus), Mantvydas Baltrukėnas (fagotas), Roberta Daugėlaitė (fortepijonas) kartu su festivalio organizatore Nijolė Karaškaite išskrido į Romą. Kartu su jais vyko Vilniuje koncertavęs jaunasis italų pianistas Mikele D’Ašenso (Michele D’Ascenzo) su prof. Elena Mateuči (Elena Matteucci).

Atvykus į Romą, festivalio dalyvius pasitiko festivalio meno vadovė Nijolė Dorotėja Beniušytė. Viešbutyje ji visus supažindino su festivalio eiga ir rūpestingai globojo dalyvius visas penkias Italijoje praleistas dienas.

Gruodžio 4 d. jaunieji Lietuvos talentai vyko koncertuoti į Akvilos miestą. Šis festivalio koncertas buvo organizuotas VšĮ MUSICA VITALE kartu su Italijos asociacija L’Aquila Siamo Noi, o renginį globojo Lietuvos Respublikos ambasada Italijoje ir Akvilos miesto savivaldybė. Koncertas susilaukė didelio vietinės spaudos dėmesio. Po įvykusios spaudos konferencijos, kurioje dalyvavo L’Aquila Siamo Noi viceprezidentas Alfredas Ranieris Montuoris (Alfredo Ranieri Montuori), festivalio meno vadovė Nijolė Dorotėja Beniušytė ir Akvilos banko atstovas Mateo Gizis (Matteo Gizzi), Akvilos miesto spauda mirgėjo straipsniais apie artėjančią lietuvių koncertą. O vietinės televizijos ir radijo žinių programose buvo transliuojami organizatorių interviu apie festivalį – muzikinį tiltą, jungiantį dvi Europos Sąjungos šalis.

Atvykus jauniems muzikantams į Akvilos miesto koncertų salę „Auditorium del Parco del Castello“, visus pasitiko L’Aquila Siamo Noi asociacijos viceprezidentas Alfredas Ranieris Montuoris. Koncertų salė, talpinanti iki 250 klausytojų, yra suprojektuota žymaus italų architekto Renzo Piano. Ji buvo pastatyta po 2009 m. įvykusio žemės drebėjimo ir iškilmingai atidaryta 2012 m. Koncerto dalyvius maloniai nuteikė nuostabi salės akustika ir koncertui Matteucci firmos išnuomotas fortepijonas YAMAHA. Pats firmos savininkas atvyko pasiklausyti koncerto repeticijos.

Šis koncertas sulaukė didžiulio Akvilos miesto visuomenės susidomėjimo. Prieš koncertą atvykę žurnalistai iš televizijos ir radijo kalbino viceprezidentą Alfredą Ranieri Montuori, Lietuvos Respublikos (LR) ambasados kultūros atašė Irmą Šimanskytę ir festivalio meno vadovę Nijolę Dorotėją Beniušytę. Vienas iš žurnalistų 2009 m. Lietuvoje mokėsi lietuvių kalbos ir taip išvengė tais pačiais metais Akviloje įvykusio žemės drebėjimo. Kreipdamasis į A. Ranieri Montuori, jis iš džiaugsmo sušuko „Tu man atvežei Lietuvą!“

Susirinkus pilnai salei klausytojų, A. Ranieris Montuoris pristatė visus festivalio dalyvius ir festivalio sielą – meno vadovę Nijolę Dorotėją Beniušytę, taip pat padėkojo koncerto rėmėjams – UAB Campo Felice atstovui inžinieriui Dino Pignatelli ir Akvilos banko prezidentui advokatui Roberto Madama, kurių svarbaus indėlio dėka įvyko šis koncertas. A. Ranieris Montuoris džiaugėsi bendradarbiavimo pradžia su Lietuvos VšĮ MUSICA VITALE ir neeiliniu šio vakaro koncertu. N. D. Beniušytė koncerto metu pristatė kiekvieną atlikėją, apibūdindama jo gabumus ir muzikinę veiklą. Italijos žiūrovus lietuviai stebino savo artistiskumu, aukšta garso kokybės kultūra ir, nors visi yra jauno amžiaus, brandžia muzikinio atlikimo maniera.

Lietuvos talentai su organizatoriais Akviloje

Po nuostabaus, klausytojus sužavėjusio koncerto ir nenutrūkstamų plojimų visiems koncerto dalyviams įteiktos didžiulės įvairių spalvų rožių puokštės. Padėkos raštai, pasirašyti LR ambasadoriaus Italijoje Petro Zapolsko, festivalio organizatorės Nijolės Karaškaite ir festivalio meno vadovės Nijolės Dorotėjos Beniušytės, įteikti šio koncerto Akvilos organizatoriams. Taip pat iškilmingai jiems įteiktas atvežtas iš Lietuvos Gerardo Šlektavičiaus paveikslas „Žemės vaisiai“ VI (spalvoto lino raizynys).

Puikiai nusiteikusius koncerto dalyvius Akvilos organizatoriai ir rėmėjai pakvietė į rūmus Villa Dragonetti iškilmingai vakarienei. Jos metu vyko abipusis koncerto dalyvių, Akvilos organizatorių, rėmėjų ir svečių nuoširdus bendravimas. Sunku buvo išsiskirti po tokio nuostabaus priėmimo ir parodyto didelio dėmesio Lietuvos jauniems talentams.

Gruodžio 5 d. jau laukė koncertas Romos Baldini koncertų salėje (Sala Baldini). Ši koncertų salė yra buvusi XVII–XVIII a. Campitelli bažnyčios zakristija. Salė talpina iki 200 vietų ir joje vyksta žymūs Romos festivaliai, parodos ir koncertai. Koncerto dalyviai išbandė fortepijoną ir įvertino salės akustiką. Dar prieš koncertą atvykęs LR ambasadorius Italijoje Petras Zapolskas su žmona Rūta pabendravo su jauniaisiais Lietuvos talentais, įteikė kiekvienam atminimo dovanėlę.

Į Baldini salę rinkosi garbingi svečiai – ambasadoriai su žmonomis, lietuvių bendruomenė Romoje ir kt. Atvyko žymių profesorių, tarp jų – Lietuvoje koncertavęs klavesinininkas Andrejus Koenas (Andrea Coen). LR kultūros atašė Italijoje Irma Šimanskytė ir festivalio meno vadovė Nijolė Dorotėja Beniušytė pasitiko atvykstančius į koncertą svečius.

Koncerto pradžioje sveikinimo žodį tarė ambasadorius Petras Zapolskas: „Džiaugiamės galėdami Jums pristatyti pačius jauniausius Lietuvos muzikantus ir tradicinį šiais metais, jau trečiąją kartą vykstantį tarptautinį jaunimo muzikos festivalį ‘Le strade d’Europa: Lietuva-Italija’ bei jo nugalėtojus. Šis koncertas priklauso Europos Sąjungos Tarybai pirmininkaujančios Lietuvos kultūros pristatymo programai, kuria visoje Italijoje siekiame pristatyti kūrybingą Lietuvą. Šis koncertas simboliškai užbaigs mūsų pirmininkavimo pusmečio Europos Sąjungos Tarybai kultūrinę programą.“

Jau trečią kartą vykstantis tarptautinis jaunimo muzikos festivalis „Le strade d’Europa: Lietuva-Italija“ yra labai simbolinis renginys. Džiaugiamės nuėję ilgą ir renginių turtingą kelią Italijai pristatinėjant kūrybingą Lietuvą, žadinant susidomėjimą mūsų kultūra ir šalimi, stiprinant pasitikėjimą ir bendradarbiavimą.

Tačiau užbaigdamas vieną kelią, festivalis pradeda kitą – jaunųjų menininkų kūrybos kelią. Neatsitiktinai šiam koncertui pasirinkome jaunuo-

Festivalio dalyviai užbaigė kultūrinę programą, skirtą Lietuvos pirmininkavimui Europos Sąjungos Tarybai, garsioje Romos Baldini koncertų salėje

LR ambasadorius Italijoje Petras Zapolskas bendrauja su jauniaisiais talentais Romoje

sius muzikantus. Tuo norime nukreipti visų mūsų žvilgsnius į Lietuvos ir Europos ateitį.

Norime palinkėti, kad jaunųjų talentų kūrybiškumas, jų ambicijos ir energija įkvėptų mus visus dar labiau didžiuliotis Europos kultūra – ir jos nepaprastai turtingu paveldu, ir jos milžinišku potencialu kuriant bendrą žemyno ateitį.”

Koncerto programą jaunieji dalyviai atliko puikiai. Žiūrovai labai atidžiai klausėsi ir negailėjo plojimų Lietuvos jauniems talentams.

Taip puikiai pasirodė, mūsų jaunieji festivalio dalyviai garbingai užbaigė kultūrinę programą, skirtą Lietuvos pirmininkavimui Europos Sąjungos Tarybai. Atsidėkodama ambasadoriui Petrui Zapolskui už didelį pasitikėjimą ir aukštą mūsų jaunimo įvertinimą, festivalio meno vadovė Nijolė Dorotėja Beniušytė padovanojo jam iš Lietuvos atvežtą keramikos studijos „Interios“ dovaną – angelą. Pasibaigus koncertui, ambasadorius Petras Zapolskas pakvietė visus pratęsti bendravimą. Prie vaišių stalo vyko pokalbiai, diskusijos, ateities planų aptarimai.

Po dviejų koncertinių dienų visi festivalio dalyviai, vadovaujant festivalio meno vadovei N. D. Beniušytei, patraukė grožėtis vakarine gausiai apšviesta Roma. Dar dvi dienas mūsų jaunieji talentai vaikščiojo Italijos sostinės gatvėmis, lankė muziejus, pabuvojo Vatikane. Laimingai grįžę į namus, jie toliau sieks tobulėti, nes tikrai jų laukia daug konkursų, festivalių ir koncertų. □

Kultūros kronika

Lietuvos nacionalinio dramos teatro aktorė Birutė Mar šeštajame Fudžeiros (Jungtiniai Arabų Emyratai) Tarptautiniame monospektaklių festivalyje, vykusiame sausio 20–28 dienomis, apdovanoja pirmuoju Valerijaus Chazanovo vardo prizą. Šį apdovanojimą įsteigė Tarptautinio Teatro instituto monodramos forumas (IMF) – jo įkūrėjo, Rusijos teatro kritiko ir festivalių organizatoriaus Valerijaus Chazanovo atminimui, prizo vertė – 5 000 eurų. Fudžeiros festivalio atidarymo iškilnių metu Birutei Mar apdovanojimą įteikė Fudžeiros emyrato šeichas jo Aukštenybė Hammadas bin Mohammedas Al Sharq. Birutė Mar išgarsėjo monospektakliais „Žodžiai smėlyje“ (pagal S. Beketą, 1998), „Meilužis“ (pagal Marguerite Duras, 2001), „Antigonė“ (pagal Sofoklį, 2003), „Poetė“ (apie Salomėją Nėrį, 2005), „Unė“ (apie aktorę Unę Babickaitę, 2010), kurie apdovanoti daugelio monospektaklių festivalių svarbiausiais prizais.

Vasario 7–9 dienomis Plimute (Didžioji Britanija) vyko „Peninsula Arts 2014“ šiuolaikinės muzikos festivalis, kurio tema – „Mąstanti muzika“ (Thinking Music). Šalia kompozitorių iš Didžiosios Britanijos, Ispanijos ir Brazilijos festivalyje skambės šiuo metu Jungtinėje Karalystėje gyvenančio ir kuriančio kompozitoriaus Lino Balto kūrinio „AIR“ dviems styginių orkestrams pasaulinė premjera. „Peninsula Arts 2014“ festivalyje dalyvaus ir pianistė Lauryna Šablevičiūtė. Festivalis yra viena iš svarbiausių Didžiojoje Britanijoje esančių šiuolaikinės muzikos scenų, kurioje vyksta moksliniai tyrimai ir eksperimentai šiuolaikinės muzikos srityje. Festivalio metu bus galima išgirsti electro, muzikos kompiuteriams, elektro-akustinius, muzikinių instaliacijų, grynosios akustikos koncertus.

Vasario 12 d. garsiajame Romos teatre „Teatro Valle“ vyko pirmojo šių metų Milane leidžiamo Italijos teatro žurnalo „Hystrio“ numerio, dedikuoto Lietuvos teatrui, pristatymas. Žurnale spausdinami lietuvių autorių Elnos Bajorinienės, Ramunės Balevičiūtės, Giedrės Kabašinskienės, Audronio Liugos, Ramunės Marcinkevičiūtės, Daivos Šabasevičienės, Helmuto Šabasevičiaus, Andriaus Jevsejevo, Tomos Gudelytės bei italų autorių Lauros Bevione, Stefano Moretti, Stefanios Bevilacqua ir Roberto Canziani straipsniai apie Lietuvos teatrą, pagrindines Lietuvos teatro asmenybes, Lietuvos muzikos ir teatro akademijos vaidmenį ugdant Lietuvos teatro mokyklą.

Vasario 6 d. šiuolaikinio šokio festivalio „Resolution! 2014“ programoje Londono „The Place“ teatre pristatytas Londone gyvenančios ir dirbančios lietuvių choreografės levos Kuniškis šokio spektaklis „Women’s Tales“ („Moterų pasakos“). Tai fizinio teatro spektaklis, kurio metu keturios šokėjos atvirai dalinasi savo asmeninėmis istorijomis su spektaklio žiūrovais. Ilevai Kuniškis šio spektaklio idėja kilo prieš porą metų. Choreografė vertina darbą su šokėjais kaip individualiomis asmenybėmis. „Women’s Tales“ kalba apie šokėjų asmeninius išgyvenimus ir istorijas. „Drauge mėginome perteikti šokėjų išgyvenimus pilnai neatskleidžiant turinio. Man patinka žiūrovui palikti galimybę užpildyti spektaklio turinį semiantis iš savo asmeninio gyvenimo ir patirties“, – pasakoja leva.

Vasario 6 – kovo 16 dienomis galerijoje 103 Glazgo mieste pristatyti Lietuvos humanistinės fotografijos atstovų Romualdo Rakausko, Romualdo Požerskio ir Gintaro Česonio, taip pat LT Pinhole parodos dalyvių – Dariaus Kuzmicko, Petro Saulėno ir kitų menininkų darbai. Šis 2013 metais prasidėjęs lietuvių fotografijos sezonas Škotijoje yra vienas didžiausių iki šiol kada nors pristatytų Didžiojoje Britanijoje. Tai sėkmingas galerijos „Street Level Photoworks“ galerijos ir Kauno fotografijos galerijos kolektyvo bendradarbiavimo rezultatas. Projektą rėmė LR Kultūros ministerija ir LR ambasada Jungtinėje Karalystėje. Projekto iniciatorius „Street Level Photoworks“ galerijos direktorius Malcolm Dicksonas, mano, jog įvairi ir gyvybinga Lietuvos fotografijos kultūra gali praturtinti ir praplėsti meninį škotų akiratį.

TALLAT-KELPŠA

Atkelta iš 6 psl.

Lietuvos kavalerija, kuriai vadovavo Kazys Tallat-Kelpša, darė didelį įspūdį kitų šalių karininkams, kitų valstybių karo atašė. Štai Lenkijos karo atašė Lietuvoje plk. Leon Mitkiewicz atsiminimų knygoje „Wspomnienia Kowienskie“ rašo, kad 1938 rugsėjo 8 dieną vyko mūsų kariuomenės paradas. Jame pėstininkai jam priminė rusų 1914–1917 metų kariuomenę, artilerija buvusi silpna, pabūklai ne naujo tipo. Gerą įspūdį jam padarė priešlėktuvinės gynybos dalinys, gerai ginkluotas ir paruoštas. Nepaprastai puikiai pasirodė kavalerija. Jos buvo sutraukta net trys pulkai. Kavalerijos bangos ėmė plaukti pro tribūną meistrišku tikslumu. Tiek raiteliai, tiek jų žirgai pasirodė puikiai išlavinti ir liudijo labai aukštą kavalerijos lygį. Tos šventės vakare Karininkų ramovėje plk. Leon Mitkiewicz pasveikino gen. Kazį Tallat-Kelpšą, perduodamas savo nuoširdų pasigėrėjimą puikiu raitelių pasirodymu.

Sovietų sąjungai okupavus Lietuvą, Lietuvos kariuomenės vadais nepasitikėta. Žinoma, kad 1940 metų birželio 15 dieną prezidentui A. Smetonai ir Krašto apsaugos ministrui gen. K. Musteikiui palikus Lietuvą, ministro pirmininko A. Merkio įsakymu į Vokietijos pasienį buvo pasiųsta finansų ministro E. Galvanausko vadovaujama delegacija prašyti bėglius sugrįžti į Lietuvą. Jos sudėtyje buvo gerą reputaciją turėjęs K. Tallat-Kelpša. Netrukus iš kariuomenės buvo atleisti „reakcionieriai karininkai ir puskarininkai“, tarp kurių pateko ir generolas K. Tallat-Kelpša.

1944 metais Kazio ir Janinos Tallat-Kelpšų šeima iš Lietuvos pasitraukė į Austriją, o 1945 metais – į Vokietiją. 1949 metų spalio 29 d. emigravo į JAV. Kazys Tallat-Kelpša mirė 1968 metų vasario 22 d., Janina Tallat-Kelpšienė – 1996 metų liepos 25 d.

Kazio Tallat-Kelpšos sesuo Ona (1895–1993) buvo išteikėjusi už inžinieriaus, Lietuvos radijo stoties įkūrėjo, vieno iš susikūrusios Lietuvos kariuomenės elektrotechnikos bataliono kūrėjų, Lietuvos kariuomenės pulkininko leitenanto Alfonso Jurskio (1894–1966), kuris 1924 metais baigė Paryžiaus Aukštąją elektrotechnikos mokyklą, tobulinosi Eifelio bokšto radijo stotyje, o 1926 metais birželio 12 d. atidarė Kauno radijo stotį.

Apie savo vaikystę Algis Tallat-Kelpša yra mums pateikęs įdomų pasakojimą, teigdamas, kad daug ką iki šiol vis dar prisimena.

„Esu JAV armijos pulkininkas, dabar pensininkas, gimiau Lietuvoje, Kaune. Gyvenu Floridoje su žmona Vida (Kasperavičiūtė). Mūsų vaikai Paulius ir Danutė įsikūrę šiauriniame Ohio, apie 1600 km nuo mūsų. Duktė ten nuo vaikystės, sūnus sugrįžo po tarnybos JAV armijoje.

Aš net prisimenu keletą anų laikų Kauno telefonų numerių: mūsų buvo 20321, Jurskių – 41472

(Ona Tallat-Kelpšaitė-Jurskienė buvo mano teta). 1944 metais traukiantis iš Kauno, mažai ką galėjome pasiimti. Neturiu ir to meto mūsų namo nuotraukos. Dabar internete galima rasti labai geras satelitinės Kauno nuotraukas. Galiu pasižiūrėti į atskirus pastatus „paukščio akimis“, iš keturių pusių. Kai kada pasižiūriu į savo namą. Aiškiai matyti, kaip jis žiauriai perstatytas... Jau 70 metų nebuvau Lietuvoje, apie 64 metai, kaip gyvenu JAV.

Gera atsimenu kaimynų pavardes. Vytautas Lesauskis buvo mano amžiaus, geras draugas. Prieš keletą metų dar susirašinėjau su juo, vėliau su jo dukra profesore Vaiva Lesauskaite.

Ambasadoriaus Italijoje Petro Klimo šeima savo name tada negyveno. Ten buvo įsikūręs Švedijos atstovas Westring. Jo sūnus Klesbertil irgi buvo mano geras draugas. Su Petru Klimu jaunesniuoku kuri laikąėjau į M. Pečkauskaitės pradžios mokyklą. Keista, bet visiškai neprisimenu, kas gyveno Klimų name per abidvi okupacijas, bet atsimenu, kad rusams užėjus, ten stovėjo raudonarmietis sargybinis. Menu ir kitą Klimų šeimą, brolio Adolfo, kurių namas buvo pačiame Vaižganto gatvės gale. Buvau susidraugavęs su bendraamžiu Laimučiu Klimu.

Buvusio krašto apsaugos ministro Juozo Papeckio namą gerai prisimenu, bet visai neprisimenu pačių Papeckių. Man tas namas atrodė lyg neapgyvendintas. Prasidėjus vokiečių-rusų karui, ten buvo įsikūręs Kauno sukilėlių štabas. Spėjau, kad jie ten įsitaisė dėl to, kad buvo tuščia patalpa (J. Papeckys tuo metu buvo išvežtas į Sverdlovsko lagerius Rusijoje, žmona Teklė su dukromis Daina bei Jūra išstremtos į šiaurę. – S.A.). Eidavau ten su tėvu, bet namo viduje nesu buvęs.

Juozas Miniotas, gyvenęs kitoje pusėje gatvės nuo Papeckių, užėmė aukštą vietą Lietuvos banke, bet greitai pasimirė, rodos, nuo vėžio. Sūnūs Aliukas (Aloyzas), Ignas, Mikas buvo mano geri draugai.

Pagarsėjęsio švietimo ministro Tonkūno name buvo Japonijos konsulas. Atsimenu du mažus japoniukus, konsulo vaikučius. Sunku buvo su jais susikalbėti, bet vis tiek būdavo malonu pabendrauti... Tonkūnai buvo artimi mano tėvų draugai, bet jie savo name niekada negyveno. Turėjo butą Putvinskio gatvėje. Juos į Sibirą išvežė bolševikai. Jų name gyveno ir Celinos Tonkūnienės motina Miulvydienė. Celinos brolis Juozas Milvydas žuvo per sukilimą 1941 metų birželyje, prasidėjus vokiečių-rusų karui...”

Deja, generolo Kazio Tallat-Kelpšos namą buvo pamėgusios okupantų specialiosios tarnybos. Čia buvo tardomi žmonės, gyveno sovietinio saugumo darbuotojai. Po 1990 metų šeimai neleido susigrąžinti namo, nes jame gyveno 5 šeimos. Prieš kelis metus jis atiteko bankininkui Vladimirui Romanovui. Namas ir aplinka alsavo prabanga, buvo aptvertas ne tik aukšta tvora, bet stovėjo ir specialiai apsaugai skirtas namelis, gatvės bordiūras nudažytas geltona spalva: automobiliams buvo draudžiama čia sustoti. Bankrutavus V. Romanovo ūkio bankui, sodyba tapo intrigu ir apgaulių įrankiu. □